

**ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ОМЕЛЯНА
ТЕРЛЕЦЬКОГО**

В умовах становлення української державності та інтеграції України у європейське і світове співтовариство першочерговим завданням є формування високоосвіченої, життєво компетентної особистості з глибокими національно-патріотичними почуваннями і водночас зорієнтованої на високі загальнолюдські ідеали. Для забезпечення освітньо-виховних завдань сьогодення, зокрема завершення процесу формування модерної української нації, слушним є вивчення й узагальнення досвіду українських громадських та науково-педагогічних діячів, які пропонували раціональні шляхи й засоби національного виховання української молоді.

Погляди Омеляна Терлецького – яскравого представника українського середнього шкільництва кінця XIX – першої третини XX століття на проблеми національного виховання заслуговують на увагу. Тісно пов'язаний із діяльністю Українського педагогічного товариства “Рідна школа”, “Учительська громада” та “Просвіта”, він понад тридцять років присвятив викладацькій праці у гімназіях Тернополя та Львова, навчаючи історії та географії [10].

Національно-патріотичне виховання української молоді Галичини у міжвоєнний період стало одним із ключових завдань української спільноти краю. В умовах бездержавності, коли політика денационалізації українців з боку польської влади набрала розмаху, національно-патріотичне виховання набувало особливого значення. “Протиукраїнську політику поляків ми відчували й бачили теж у клясах гімназії: насамперед влада змінила назву гімназії, заборонила вивчати історію України, насилала все більше і більше польських учителів, завела програму навчання історії Польщі, тому історію й географію України мусіли вивчати більше вдома”, – згадував З. Матла. “Наші вчителі історії й географії [...] багато часу присвячували рідній історії й географії під час викладів всесвітньої історії й історії Польщі” [4, с. 296].

Так, О. Терлецький, наголошуючи на важливій ролі вчителя у викладанні рідної історії в умовах полонізації, зазначає, що “заслонюватися тими державними плянами не можна, бо треба вміти з тих плянів витягнути відповідні консеквенції і тоді покажеться, що історія України може знайти місце при науці історії Польщі” [6, с. 6].

Своє розуміння ваги національного виховання в навчально-виховному процесі О. Терлецький виклав, зокрема у статті “Національне виховання і наша історія” [7]. Педагог зазначає, що “обставини, дух часу, історична доба в якій тепер живемо так значно змінилися, що й національне виховання мусить бути під пору інше як давніше” й переконливо доводить, що “ревізія національного виховання у нас необхідна, щоби знати, що треба змінити, що усунути, і що нового на це місце поставити” [7, с. 9].

В умовах нинішньої фактичної війни за збереження цілісності України, думки О. Терлецького актуальні як ніколи. Так, він наголошує, що “народній масі треба дати відповідне до часу й обставин національне виховання, як один з засобів для здійснення остаточної мети” [7, с. 9], а ця мета – побудова власної держави. В іншій своїй статті [9] О. Терлецький порушує питання про потребу популяризації української історії в час національно-визвольних змагань і вважає, що “головною справою в національній пропаганді мусить бути підготовлювання українських широких мас до самостійного політичного життя” [9, с. 21]. На його погляд серед українців побутує необґрунтована думка, що “історія України,

історія української нації, це щось меншеварте, ніж історії інших націй” [2, арк. 34]. Невід’ємною складовою національного виховання українців О. Терлецький вважав подолання у їх свідомості та поведінці почуття національної меншовартості. Національну меншовартість він розглядав як забуття національної ідентичності, відсутність гордості за свою націю, втрату національних звичаїв, традицій. Доводить важливість “історичної традиції” та потребу усвідомлення її суспільством. О. Терлецький зазначає, що саме: “1) Традиція дасть нам (українцям – Р. Т.) почуття нашої важності, як народу. Чи ми такий народ, як інші, чи гірший? [...] 2) Традиція дасть почуття спільності події, бо це що нас тепер мучить, було і в минувшині” [1, арк. 2зв.]. На думку О. Терлецького: “...знання традиції починається до одності нації. Тому противники стараються затемнити традицію народу, над яким хочуть панувати. Яким способом? Школами, своїми ученими [...] нам говорять, що наша історія нічого не варта” [1, арк. 7]. “Нам треба конечно зв’язати себе з нашою ближчою і дальшою минувиною, бо тоді щойно почуємо себе нацією ... яка має давну історію” – констатує він [8, с.8]. Історик вважає, що “зв’яз з минувиною є конечною для нації [...] треба подбати про те, щоби ця зв’яз опиралася на вірній традиції, не попсованій тенденційно” [8, с.8].

У формуванні нової генерації молодих громадян важлива роль відводилася вивченню історії. О. Терлецький зокрема вважав, що “популяризуючи рідну історію належить виказувати зв’яз нашої історії з нашою теперішністю і нашою будучиною, бо тим самим рідна історія спричиниться до належного скристалізування національної ідеології між нашим народом” [3, арк.26].

Особливої актуальності в умовах сьогодення набувають думки О. Терлецького про проблеми соборності України і можливі шляхи її досягнення. Як історик, він акцентує на потребі уникнення дражливих питань у викладанні історії українцям Наддніпрянщини та Галичини. Так, наприклад, він вважає, що не варто зайвий раз наголошувати, що Галичина – це український П’ємонт, тому що це з одного боку “може подражнювати амбіцію Українців із Великої України”, з другого “може витворити такий психічний настрій у Галичині, на якому може наперекір творцям Піємонту розвинути галицький сепаратизм” [9, с.23]. Далі він зазначає, “що Українців з Великої України треба зацікавлювати західними українськими землями, щоби населення Великої України не відчувалося від тих земель” [9, с.23]. Отже, національне виховання за допомогою історії повинно “трохи різнитися під тактичним оглядом у засобах, як це треба у Галичині, а як на Великій Україні” [9, с.23].

Головний акцент у вихованні дітей і молоді має одні й ті ж стратегічні педагогічні цілі і ґрунтується на однакових принципах й теоретико-методологічних засадах, тому в цьому процесі слід враховувати регіональні особливості. У своїх статтях О. Терлецький порушував проблему єдиних стандартів у всеукраїнській педагогіці, яке на його думку “провадить до вироблення почуття єдності з цілим українським народом” [5, с.35]. Як бачимо з часу, коли О. Терлецький порушував ці питання минуло майже сто років, а проблеми всеукраїнського національного виховання й соборності не лише не втратили своєї актуальності, а й набули особливого значення в умовах сьогодення.

В умовах завершального етапу формування української політичної нації зберігають актуальність і такі його роздуми: “...далеко корисніше буде шукати цього, що нас усіх лучить і лучило. Чому не покласти відповідну вагу на те, що українська мова при всім своїм багатстві визначається єдністю... Чому не пригадати те, що між галицькими Українцями і Великоукраїнцями є близьке кровне споріднення, яке виказує антропологія, а яке є наслідком внутрішньої міграції українського народу, в якій взяла участь також Галичина, особливо в XVII столітті? Нам треба ставляти перед очі, що українські землі взагалі представляють

географічну єдність і тісну зв'язь між собою. Єдність видно також і в тім, що скрізь по всіх українських землях є одна й та сама підстава під господарський розвій... Коли надто велика коректура обох світоглядів не є зараз можливою, бо світогляди витворюються і змінюються поволі, то на всякий випадок якийсь "modus vivendi" є конечний так з національної як політичної причин. А до цього ми галичане мусимо теж причинитись. Нам треба виховувати суспільність у тому, що світогляд галицьких Українців не конче мусить бути показником для других і що він не мусить бути чимось міродатним. Нам треба все пам'ятати, що малі країни, хоч визначаються звичайно більше інтенсивним життям чим великі, однак, як вони занадто замкнені в собі, можуть витворити життя без ширших горизонтів, о вузькім, дрібничковім і локальнім характері. Тільки всеукраїнське виховання поводить нас на ширші шляхи, тільки воно може витворити суспільність здібну розуміти єдність українського народу. А коли на Великій Україні упаде терор і настане свобода, то це повинно бути святом не тільки там, але й тут у нас в Галичині. Всеукраїнське виховання повинно бути категоричним імперативом у Галичині, незважаючи на ніякі політичні обставини" [5, с. 37-38].

Отже, аналіз теоретичних праць і практичної педагогічної діяльності Омеляна Терлецького засвідчує, що він мав власне бачення проблем національного виховання і шляхів його реалізації через систему освіти для досягнення соборності України. Воно ґрунтувалося на цивілізованих принципах загальнолюдської моралі й, водночас, спиралося на національні традиції. В особі О. Терлецького маємо непересічного педагога-вихователя, творця нових науково-методичних засад національної школи та національного виховання. Обґрунтована ним ідея єдиних стандартів виховної роботи з одночасним врахуванням регіональних особливостей в різних частинах України залишається актуальною й сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів (далі – ВР.), ф. 115 (Терлецький О.А), спр. 49/V. – 7 арк.
2. ЛННБУ ім. В. Стефаника, ВР, ф. 115, спр. 50/V. – 37 арк.
3. ЛННБУ ім. В. Стефаника, ВР, ф. 115, спр. 259/XXII. – 26 арк.
4. Матла З. Націоналістичне підпілля в Академічній гімназії в 1929-1930 рр. / З. Матла // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: на 100-річчя першого українського іспиту зрілості, 1878–1978. – Філадельфія; Мюнхен [б.в.], 1978. – С. 283-297.
5. Терлецький О. Всеукраїнське виховання / О. Терлецький // Світло. – Львів, 1922. – Ч. 1-3. – С. 35-38.
6. Терлецький О. Наука історії України в середніх школах з українською мовою навчання / О. Терлецький // Українська школа. – Львів, 1930. – Ч. 1. – С. 5-10.
7. Терлецький О. Національне виховання і наша історія / О. Терлецький // Світло. – Львів, 1921. – Ч. 2. – С. 9-11.
8. Терлецький О. Наша традиція / О. Терлецький // Шлях Нації. – Львів, 1935. – Ч. 2. – С. 7-10.
9. Терлецький О. Новими шляхами / О. Терлецький // Світло. – Львів, 1921. – Ч. 3. – С. 21-24.
10. Труба Р. Омелян Терлецький (1873-1958) / Р. Труба. – Л., 2013. – 84 с. [Серія: Історики України, №12].

УДК 94 (477) "1914/1917": 37.035.6

Куцик Р. Р.,